

Küsimusleht nr. 36

Eesti rahvapärastest loomaarstimisviisidest.

I. Koduloomadesse puutuvaid ebaus- ja nõiakombeid.

a) Karjalaskmisel ja loomade karjatamisel.

1. Missugustel nädalapäevadel või tähtpäevadel (jüripäev) lasti kari esimest korda välja?
2. Loomade ehtimine karjalaskmisel?
3. Missuguseid kombeid täideti sel puhul loomade haigustest hoidmiseks?
4. Missuguseid kombeid täideti, karja (hobuste, veiste, ja lammaste) kaitsemiseks kiskjate vastu (eriti hundi peletamiseks)?
5. Toimetused ussinöelamise vastu?
6. Missuguseid kombeid täideti, et loomad seisaksid karjas ega jookseks ära?
7. Mida peeti silmas loomade tervise suhtes nende karjamaal olles?
8. Missuguseid kombeid oli ühenduses hobustega õitsel käimisega?

b) Paaritamise, sünni ja söötmise puhul.

9. Mida tehti loomade sündimise puhul?
10. Missuguseid kombeid täideti loomade söötmise puhul?
11. Loomade paaritamisel?

c) Loomade ost-müük.

12. Mida tehti või mida võeti kaasa looma ostma minnes?
13. Missuguseid märkisid tuli tähele panna?

d) Loomade tapmine.

14. Millal tapeti loomi (aastaaeg, noor või vana kuu)?
15. Millised nõuded olid ilmastiku suhtes (tuule suund jne.)?
16. Milliseid tõekspidamisi jälgiti looma tapmisel selleks, et saada head ja kauaks jätkuvat liha või et üldse loomad hästi areneksid?
17. Missuguseid tähtpäevade või sündmuste puhul tapeti loomi ja missuguseid?
18. Missuguseid kombeid peeti veel looma tapmise korral (kas ja kellele viidi „värsket”)?

e) Haigustest hoidumine.

19. Kuidas hoiti terveid loomi haigustest või õnnetustest?
20. Mida tehti või mida jäeti tegemata, et loom ei haigestuks või et temaga ei juhtuks õnnetus?
21. Mida teatakse tõvede külgepanemisest või saatmisest?
22. Mida tehti tõvede külgepanemise ärahoidmiseks?
23. Mida tehti kurja silma vastu?
24. Kas oli peale kurja silma ja tõve külgepanemise veel muid loomade kahjustusi teise inimese poolt (paha sõna, sajatamine, ärategemine) ja mida tehti nende vastu?

II. Haigused ja nende arstimine.

Tähelepanuks: Iga haiguse ja selle arstimise kirjeldamise puhul järgige alljärgnevaid juhendeid.

Tuleb anda iga haiguse rahvapärane nimetus. Kui rahvapärane haiguse nimetus ei ole üldiselt tuntud, siis tuleb tingimata samas kirjeldada lähemalt haiguse iseloomu (anda tema tunnused). Üldse on vajalik iga haiguse puhul eraldi kirjeldada, missugused üldised nähud (norusolu, lamamine jne.) olid temaga seotud ja missuguseid nähte täheldati haiges elundis või kehaosas. Samuti on oluline märkida, kuidas määrati haigus kindlaks, milliseid abinõusid selleks kasutati. Iga haiguse kohta märgitagu, milles arvati selle põhjusi.

Arstimisviisidest antagu võimalikult üksikasjaline kirjeldus, tingimata märkides, kus ja millal (mis ajani) kasutati vastavat arstimisviisi ja kas seda ka tänapäeval kasutatakse. Samuti — kas kirjeldatud viisil arstimine andis soovitud tulemusi, s. t. parandas looma? Kuna paljude arstimate ja rohtude rahvapärased nimetused ei ole üldiselt tuntud, siis selgitatagu ja kirjeldatagu igakord, mida need tähendavad. Kui leidub ühiseid arstimisviise loomadele ja inimestele, siis märgitatagu need üles. Märgitagu ka, kas haigusest saadi kodusel teel jagu või tuli kasutada mõne küla kutselise loomaarstija abi.

25. Mida tehti söögiisu puudumisel?
26. Mida tehti rabanduse või lendva puhul?
27. Mida tehti loomade öösise märjaksmineku („tallaja“, „hall“, „painaaja“) puhul? Kas esines üldine või üksikute kehaosade märjaksminek? Missugused haigustunnused esinesid veel märjaksmineku puhul? Kas märjaksmineku puhul kasutati veel teisi haiguse nimetusi?
28. Mida tehti, kui noored loomad ei kosunud?
29. Mida tehti maksalutikate puhul? Missugusel suvel esines seda haigust rohkem?

30. Missugused abinõud võeti tarvitusele seedehäirete (puhitus, täisminemine, ummistus, kõhulahtisus) puhul?
31. Kuidas raviti tiirusid?
32. Mida tehti soolte usside puhul?
33. Mida tehti kusepeetuse (kusi kinni) puhul?
34. Kuidas raviti veiste „punakuse” haigust („verekusemine”, „punases” jne.)?
35. Mida tehti kõha puhul? Kuidas raviti pauslakki?
36. Missugused abinõud võeti tarvitusele hobuste peataudi puhul? Kuidas ja millega raviti?
37. Mida tehti, kui ussid olid kurgus?
38. Mida tehti, kui „kuivkonn”, „künahaukaja”, „puunärija” oli kurgus?
39. Mida tehti silmavigade puhul (puru silmas, kae, korduv silmapõletik)?
40. Mida tehti mädaajooksu puhul kõrvadest?
41. Kuidas raviti hammaste vigu?
42. Kuidas raviti nahahaigusi eri loomaliikide juures (sammaspool, käsnad, kärnad, kõõmetus)?
43. Kuidas raviti täisid, täimune („tingud”, „saarjed”) ja karva võivusid?
44. Kuidas raviti preisid?
45. Mida tehti kabjavigade puhul?
46. Mida tehti hobuste lonkamise puhul?
47. Kuidas raviti haavu? Mida tehti hõõrdumise ja verejooksu puhul?
48. Mida tehti songade puhul (nabasong, kubemesong, „soolikad naha all” jne.)?
49. Kuidas raviti luumurdeid ja nikastusi?
50. Mida tehti „umbe” puhul?
51. Mida tehti ussihammustuse puhul?
52. Mida tehti marukoera hammustuse ja marutõve puhul?
53. Mida tehti lammaste villanärimise puhul?
54. Mida tehti, kui kanad sulgi katkusid?
55. Mida tehti, kui kanad mune sõid?
56. Mida tehti, kui kanad nahkmune munesid?
57. Kas ja kuidas raviti lindude lubiraiga („lubijalad”) ja lindude lesti („täisid”)?
58. Mida tehti, kui siga sõi põrsaid?
59. Kuidas raviti sigade punataudi?
60. Mida tehti, kui sigadel oli kael paistetanud („atlad”)?
61. Mida tehti roosi juhtudel?
62. Mida tehti sigimatuse juhul?
63. Mida tehti nurisünnituse (poja äraheitmise) puhul?
64. Kuidas toimiti päramiste peetuste (puhastuse sissejäämise) puhul?

65. Kuidas tehti udara paistetuse puhul?
66. Kuidas raviti, kui nidad olid kärnas?
67. Mida tehti teiste udara ja nidade vigade puhul?
68. Mida tehti piima järsu vähenemise puhul?
69. Kuidas raviti looma piimavigade (verine piim, piim halvamaitseline, veniv, haisev, ussid piimas jne.) puhul?
70. Mida muud tehti piimavigade puhul?
71. Kuidas raviti mädanikke, mädapaiseid?
72. Mida tehti, kui loomal oli „sööja” sabas?
73. Kui on teada mõni siin loendamata haigus või viga, siis kirjeldage ka seda ja selle arstimist?
74. Kes kõigepealt (vanaperemees, peremees, perenaine) arstis talus loomi ja kes missuguseid loomi?
75. Kui ei tulnud toime oma abiga, kelle poole pöörduti siis abisaamiseks?
76. Kes teotsesid külas loomade arstimisega? Missugusesse ühiskonnakihti nad kuulusid? Nende nimetus?
77. Missugune (kui suur) oli nende töötasu?
78. Kas loomade ja inimeste ravitsejaks olid samad isikud või teotsevad need eraldi?
79. Kas mäletatakse laiemalt tuntud arstijaid (nimi, asukoht, millal elasid)? Kust olid nad oma oskused omandanud? Kas oli mitmendat põlve arstijaid?

III. Ravimid.

80. Mida kasutati ühe või teise haiguse puhul ravimitena (taimed, sõnad, suitsutamine, ussid, metallid — vask, hõbe, kuld, jne.)
81. Mida anti sisse või millega määriti?
82. Kui sagedasti anti ravimeid (mitu korda päevas, või pikemate vaheaegade järele)? Kuipalju anti üht või teist ravimit?
83. Kuidas ravim valmistati?
84. Kui ravimina kasutati taimi, siis missuguseid taimi (kirjeldada ja võimaluse korral koguda õitse ajal ja kuivatada)?
85. Missuguseid taime osi kasutati ravimitena (õied, lehed, varred, juured)? Missugusel kujul, kas vedelikuna või pulbrina?
86. Ravimtaimedest ravimite valmistamise viis (kuivatamine, leotamine, hautamine, paberile kirjutatud sõnad)?
87. Kui ravimine toimus suitsutamise abil, siis mida suitsutati?
88. Kui raviti ussidega, siis kuidas seda tegelikult toimetati (elavate ussidega, ussidega, ussidest tehtud pulbriga jne.)?

See küsimusleht on koostatud ühiselt TRÜ Loomaarstiteaduskonna ja Eesti Rahva Muuseumi poolt.

Vastused palume saata Eesti Rahva Muuseumile, Tartu, Veski 32.